

Fazil MUSTAFA

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin üzvü,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru

ƏDƏBİYYATIMIZIN KAMAL ABDULLA TARİXİ

Kamal Abdulla Azərbaycanın görkəmli alimi, tanınmış yazıçısı, nüfuzlu ictimai xadimidir. Filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Respublikasının Xalq yazıçısı, Əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü, Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru, Azərbaycan Modənliyyət Fondunun sədridir. Eyni zamanda vaxtilə Bakı Slavyan Universitetinin ilk rektoru, Azərbaycan Respublikasının millətlərəarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri kimi çoxşaxəli vəzifələrinə və titulların daşıyıcısı kimi tanınır. Ancaq bunların içində titulsuz bir tanıtım kimliyi var. O da Kamal Abdullanın müasir Azərbaycan ədəbiyyatının yeni obrazını dünyaya tanıdan bir yazar olmasıdır. Onun müxtəlif dillərə tərcümə olunan əsərləri müasir Azərbaycan ədəbiyyatının daha dolğun şəkildə tanıtımı üçün böyük əhəmiyyət daşıyır. Hazırda Kamal Abdulla nərsi vasitəsilə dünyanın bir çox ölkəsində Azərbaycan ədəbiyyatının yeni dəlgəsi haqqında geniş oxucu kütləsində təsəvvürlər formalaşır.

Azərbaycan dilçiliyinin öndə gələn simalarından biri olan akademik Kamal Abdullanın həm elmi, həm də ədəbi irsi "Dədə Qorqud" eposunun motnı üzərindən başladığına görədir ki, ədəbiyyatda da hadisə yarada bilmişdir. Özünü janr məhdudiyyətinin içində hiss etmədən janrı baxışını ortaya qoymaqla müstəqillik dövrümüzün ədəbiyyatına ötən yüzilin 70-ci illər ədəbi mühitinin təmsilçisi kimi uğurla transformasiya olunan az saylı ədəbiyyat adamından biridir.

Haqlı olaraq ədəbi tənqidçilər vürğuləyirlər ki, Kamal Abdullanın elmi, bədii, kulturaloji yaradıcılığının ortaq istiqaməti minilliklər içində xalqın yaradılış və inkişaf kodunu özündə əks etdirən sirtin axtarışıdır. Onun ədəbi eksperimentlərinin, bədii toxuyulunun hamısı müasir yaşam modelimiz üçün həyati əhəmiyyət daşıyan o məlum və hom do məchul sirtini bütün dərəcə qatlarına qədər çözməyə, aydınlatmağa yönəlmişdir. Təsədüfi deyil ki, Kamal Abdullanın kitablarının adında da bu trayektoriya tam şəkildə ehtiva olunur: "Gizli Dədə Qorqud", "Sirtin içində dastan və yaxud Gizli Dədə Qorqud - 2", "Mifdən Yazıya və yaxud Gizli Dədə Qorqud", "Səhrəbazlar dərəsi", "Gümüş dövrün sirləri", "Sirtin içində nəğmələr", "Yarımçıq əlyazma". Hamısında da tarixin dərəcə qatlarında unudulmuş, unudurulmuş sirtin ax-

Yolla gedən olmasa, bilinməz,
bilinməz gəlir bu yol, ya gedir.

Kamal ABDULLA

Bu, həqiqətən də azərbaycanlı identifikasiyasının açılış məqamıdır və ədəbiyyatımızda bunu kəşf edənlərin önüllüyünü daşıyanlardan biri Kamal Abdulladır. Çünki Dədə Qorqud modənliyyətinin varisiyinin qurtılması ilə Azərbaycan ideyası uzun illər tonozülü uğradı və yalnız 1918-ci ildə ilk müasir milli dövlətimizin yaranması ilə modənliyyət kodunun dirilişini görə bildik. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycanın müstəqilliyə qovuşması prosesinin adqəymə anında ilk ağla gələn siyasi ad müzakirəsi məhz Dədə Qorqud modənliyyətinin mahiyyətini ehtiva edən Oğuzstan adı üzərindən başlanmışdır. Demokratik cümhuriyyətin quruculan sonda siyasi termin olaraq Azərbaycan adı üzərində durarkən, onun məhz Oğuz yurdu atributlarına uyğunlaşmasını diqqətdən qaçırmamışlar.

Böyük Türk yazarı Yəhya Kamalın "Kökü mazido olan atiyiz" ("Kökü keçmişdə olan gələcək") ifadəsi əslində, Kamal Abdulla dünyagörüşünü daha aydın ifadə edən bir formuldur. O, bütün yaradıcılığını gələcəyin kökünü, təməlini doğru təsbit etməyə həsr etmişdir. "300 azərbaycanlı" kitabında dünya ədəbiyyatının problematik aspektlərindən bəhs etməklə, qədim və müasir ədəbi prosesin görünməyən tərəflərini işıqlandırmaqla yanaşı, müasir azərbaycanlı modelinin də rəsmiyyət təqdim etməyi düşünməkdədir.

Otuz ilə yaxındır dəyərli dostum olan Kamal Abdullanın 70 illiyi əslində, bir ədəbiyyat hadisəsidir. Onun yazdıqlarına, irsinə bir daha baxış üçün səfərbər olma firsətidir. Çünki bu ömür yolumdan belkə də statistika baxımından zənginlik o qədər nəzərə çarpmayacaq, ancaq mozzum və orijinallıq baxımından verdiyi töhfə və zənginlik mübahisəgötürməz dərəcədə böyükdür.

Bir əvvəli var, bir sonu
Bəs bu yolun özü hant?

Kamal ABDULLA

tarışı prosesi yeni dövrün oxucusunu da öz axtarış aurasına fanatikəsinə bağlaya bilər. Həm də bu proses postmodern ədəbiyyatın sifirlərinin müşayiəti ilə gerçəkləşməkdədir.

Kamal Abdullanın ədəbi qayəsi və belkə də yaradıcılıq ideyası azərbaycanlı identifikasiyasının mənəvi və ruhani mənbəyini tarixin dərəcə qatlarından qələmə qazaraq gün üzünə çıxarmaqdır. Tarixə açıq münasibət, tarixi obrazlara tamamilə fərqli yanaşma tərziylə mübahisə predmetinə çevrilən xeyli seçmələr, yeni metaforalar vardır. Onun üçün tarix öz baxış bucağından təhlil olunur, xronoloji qanunauyğunluğun rolu unudulur, bütün personajların davranışları, süjet xəttində yer alan hadisələrin tarixlə əlaqələndirilməsi formal xarakter daşıyır, yuxu üzərindən keçirdilərin hamısı bədii təfəkkürünün obrazları kimi həzən olunur.